

Diessense torenklokken: gegoten in 1821, geroofd in 1943

door Ad Hoozemans en Wil Vennix

In 1821 kreeg de Diessense Willibrorduskerk drie nieuwe torenklokken. De klokken deden ruim 120 jaar dienst, tot ze tijdens de Tweede Wereldoorlog werden geroofd.

Nieuwe klokken

Bij Koninklijk Besluit van 18 april 1820 kreeg het gemeentebestuur van Diessen f 1.300 toegewezen voor het achterstallig onderhoud aan de toren van de Willibrorduskerk. Tevens kocht de rijksoverheid haar verplichting tot jaarlijks onderhoud van de toren af voor f 2.000. Deze ontvangsten stelden het gemeentebestuur van Diessen in staat de toren (die eigendom was en nog is van de gemeente) een opknappbeurt te geven. Zo werden de leien van de spits aan de noord- en oostzijde vernieuwd en werd het voegwerk hersteld. Daarnaast werden de klokken vernieuwd. De aanvraag hiertoe was al tien jaar eerder, in 1810, door de toenmalige burgemeester Lombarts ingediend. De drie torenklokken waren in de loop der jaren zo ver achteruit gegaan dat ze niet meer konden worden geluid. Eén klok was gebarsten, de tweede defect en de derde om onduidelijke redenen in onbruik geraakt. Kortom, een vernieuwing was hard nodig.

Het werk werd aangenomen door de in 1815 gestichte en nu nog bestaande firma Petit & Fritsen, gepatenteerde klokkengieters te Aarle-Rixtel. De aanneming gebeurde tegen de volgende voorwaarden:

- 1° Van de oude klokken, ongeveer 4000 pond zwaar, moesten drie nieuwe klokken worden gegoten, samen 3600 pond zwaar en zodanig dat ze met elkaar harmonieerden in grootte en klank.
- 2° Voor het gieten van de nieuwe klokken ontvingen de gieters een kwartje per pond.
- 3° Voorts ontvingen de gieters per 100 pond 5 pond voor het verlies aan 'specie' tijdens het gieten.
- 4° De kosten van vervoer van de klokken naar en van de gieterij kwamen voor rekening van de gemeente.
- 5° De aannemers moesten de oude klokken uit de toren halen en de nieuwe plaatsen en gebruiksklaar maken. De nodige 'handlangers' (zoals de smid en de timmerman), de door hen te gebruiken materialen alsmede de kost en de drank tijdens het verwijderen en plaatsen van de klokken kwamen voor rekening van de gemeente.
- 6° De gieters verplichtten zich klokken waarvan zou blijken dat de klank niet goed was of die binnen een jaar na oplevering zouden barsten, kosteloos over te gieten.
- 7° De aannemers zouden na goedkeuring van de klokken door het gemeentebestuur hun geld ontvangen.

Op 21 mei 1821, nog geen vier maanden na de aanbesteding, hadden de heren Petit en Fritsen hun werk af en dienden zij hun rekening in bij het Diessense gemeentebestuur.

De oude klokken wogen tesamen 4018 pond. Conform voorwaarde 3° mochten de gieters hiervan 5% als smeltverlies nemen, zodat het resterend gewicht 3817 pond was. De nieuwe klokken hadden een totaalgewicht van 3624 pond; tegen een kwartje per pond kwam dat voor de gieters op f 906. Voor beugels en schroeven (benodigd voor het ophangen) werd nog f 6,62 gerekend, waarmee de kosten kwamen op f 912,62. De gemeente kreeg echter voor het overschot van 193 pond oud metaal 50 cent per pond ofwel f 96,50. Netto te betalen aan de aannemers reesteerde daarmee f 816,12.

Verder moest de gemeente f 8 betalen aan timmerman Johannes Vingerhoets (voor werk aan de klokkenstoel), f 10,88 aan smid Adriaan Baijens (voor smeedwerk) en f 30 aan voerman Jan Wilbrord de Brouwer (voor karrevrachten naar en van Aarle-Rixtel). Het omsmelten van de torenklokken kostte Diessen daarmee in totaal f 865.

Opschriften

Elke klok had zijn eigen opschrift.

Op de grote klok stond:

*Voorheen wierd ik gedood
Nu word ik weer herboren
Door toedoen van de schout
En van de assesoren*

Op de middelste klok stond:

*Door overmagt gescheurd
Kon ik geen klank meer geven
Aan 't liefelijk dorpsbestuur
Bedankt mijn taal 't herleven*

Op de kleine klok stond:

*Door 't stemmig zoet geluid
Dat men in mij bevindt
Vorm ik met d'ander twee
De grote ters en quint*

Verder stonden op iedere klok nog de namen van de schout (burgemeester) en de assesoren (wethouders) en het jaar van gieten vermeld:

A.J. Lombaerts x J. Kouwenbergh x N. van Dijck x Anno 1821

Klokkenvordering

Van oudsher hebben bronzen klokken het tijdens oorlogen zwaar te verduren. Zo onderzocht ook de Nederlandse regering eind jaren '30 al de mogelijkheid om in geval van schaarste aan metalen ten gevolge van een eventuele oorlog buiten onze grenzen klokken te vorderen voor militaire doeleinden. Het waren echter de Duitsers die enkele jaren later daadwerkelijk tot klokkenvordering overgingen. Rijkscommissaris Seyss-Inquart rechtvaardigde de vordering onder meer met een verwijzing naar de strijd tegen de Sovjet-Unie. Tegen personen (waaronder geestelijken) die tegen de vordering protesteerden zei hij: "Mijnheer, ik verwonder mij zeer, dat gij niet *vrijwillig* gekomen zijt, om den Duitschen soldaat dit koper aan te bieden, opdat hij het bolsjewisme van uw grenzen zal afhouden."

Eind 1942 begon het Heerlense bedrijf P.J. Meulenberg in opdracht van de bezetter met de feitelijke vordering van de klokken. Over heel Nederland verdwenen ongeveer 4.660 klokken met een totaalgewicht van bijna 2.000 ton. In januari 1943 deden de klokkenrovers Diessen aan. De klokken werden nog eenmaal geluid bij wijze van afscheid, hetgeen voor veel Diessenaren een bijzonder emotionele ervaring was. Daarna werden de drie klokken uit de toren gehaald. Ze bleven nog enige tijd op een weilandje bij de toren staan en het plaatselijke verzet heeft even overwogen ze te laten onderduiken. Gezien het grote gewicht zou daar echter een flinke groep mensen voor nodig zijn geweest, waarmee het gevaar van uitlekken te groot werd. Bovendien was het niet uitgesloten dat de Duitsers na het verdwijnen van (één van) de klokken represaillemaatregelen zouden treffen. Om deze redenen heeft men van actie afgezien. Wel wist Gust de Vries nog enkele foto's te maken en de hiervoor aangehaalde opschriften op papier vast te leggen. De klokken werden op 9 februari 1943 afgevoerd en zijn waarschijnlijk omgesmolten tot wapentuig.

Dit hoofdstuk is een bewerking van een artikel dat Ad Hoozemans publiceerde in Deusone van 9 november 1989 en in Tussen Paradijs en Toekomst 28/1990. De gegevens zijn ontleend aan:

- gemeente-archief Diessen
- Toon van Nieuwkuijk, Diessen '40-'45, blz. 17-18
- L.C. Zonneveld, De klokkenvordering in 1942/43, Tussen Paradijs en Toekomst 14/1986